

ontbrak ook de Verfstuifzwam (*Pisolithus arrhizus*) niet. Deze stuifzwam geldt ook op zeer zure steenbergbodem

en wordt gebruikt om de groei van naaldbomen, die op steenbergbomen worden aangeplant, te bevorderen.

Een bloeiend, maar ook gezellig begin van het winterseizoen.

Slapende Eikelmuisen

F.S. van Westreenen

Eckelraderweg 1, Margraten

Bij de knaagdieren (Rodentia) kunnen we twee families onderscheiden die qua verspreiding in Nederland beperkt zijn tot de provincie Limburg. Het betreft de familie van de Hamsters (Cricetidae) en de familie van de Slaapmuizen (Gliridae). Tot de laatste familie behoort onder andere de Eikelmuis (*Eliomys quercinus* L.) Alle Slaapmuizen zijn min of meer nachtdieren en, hun naam zegt het al, ze houden een winterslaap (of beter: hebben een zeer sterk verminderde activiteit gedurende de winter). Eikelmuisen worden mede hierdoor slechts sporadisch waargenomen en gemeld. Er bestaat maar één manier om dat te veranderen: beter zoeken en registreren!

Eikelmuis nestroover

Onder deze aanduiding verscheen in het tijdschrift De Levende Natuur in 1942 een mededeling van de heer J. SCHOENMAKERS uit Maastricht: "Op 24 mei 1941 vond ik op de Ambyerheide bij Maastricht een nest jonge eikelmuisen. Enkele weken later heb ik (vermoedelijk van dit nest) 2 exemplaren gevangen in mijn nestkastjes, die op genoemde hei werden uitgehangen, en waarin deze "moordenaars" een moordpartij hadden aangericht. Ook in voorgaande jaren heb ik waargenomen, dat deze muizensoort tamelijk veel schade aanricht onder de vogels. Daar mij uit ervaring is gebleken, dat de eikelmuis steeds in de buurt blijft, waar zij haar "kroost" heeft opgevoed, of waar zij geboren is, bestaat de mogelijkheid, dat (al komt ze zeldzaam voor), mijn nestkastjes het volgende jaar zoo'n soort winkeltjes worden, waarin ze af en toe een echt hartig brokje kunnen bemachtigen. Op 8 Nov. j.l. heb ik er een in slapende toestand gevonden, ook in een nestkastje. In verband met bovenstaande zou ik U willen vragen, moeten deze muizen in verband met de schade die ze aanrichten vernietigd, of beschermd worden, vanwege hun zeldzaamheid."

De redactie van De Levende Natuur

antwoordde kort maar krachtig: "Vooreerst zeker: beschermen en nauwkeurig de levenswijze bestuderen alvorens een oordeel uit te spreken!"

Dat het voorgaande hier nogmaals wordt gepubliceerd heeft een reden. Er blijkt immers na ruim 40 jaar nog maar weinig te zijn veranderd. Nog steeds worden Eikelmuisen incidenteel in nestkastjes aangetroffen. En nog steeds weten sommigen geen raad met deze dieren. In april van dit jaar bereikte mij het volgende bericht. In de omgeving van Cadier en Keer hangen diverse vogelnestkastjes die worden onderhouden door leden van een plaatselijke natuurvereniging. De kastjes worden in de wintermaanden schoongemaakt en zonodig hersteld. Soms treft men dan ook slapende Eikelmuisen aan. Een fervente vogelliefhebber vertelde dat hij in voorkomende gevallen de Eikelmuis verwijderde en het kastje gewoon schoonmaakte. Wat er verder met de Eikelmuis gebeurde? Die werd dan slapend aan de voet van de boom waarin het nestkastje zich bevond neergelegd! Zoiets kan en mag natuurlijk niet. Een dier dat gedurende zijn winterslaap dermate gestoord wordt komt onherroepelijk in de problemen. Het zal langzaam maar zeker ontwaken en treft dan een onbeschutte te koude omgeving is te vinden. Dat voedsel is hard nodig

om de bij het ontwaken verbruikte vetreserve aan te vullen, om de lichaamstemperatuur op peil te houden en om voldoende energie te krijgen voor het zoeken naar een nieuw veilig onderkomen. Twee Eikelmuisen die door mij werden gevangen wogen tegen het einde van hun winterslaap beide slechts 47 gram. Normaal geldt een gewicht van 65-140 gram (VAN DEN BRINK, 1978). De dieren werden gevangen ten behoeve van een onderzoek en maken het overigens goed. Volledigheidshalve, het verstoren of bemachtigen van Eikelmuisen is zonder ontheffing van de Natuurbeschermingswet niet toegestaan. De redactie van De Levende Natuur kan dus tevreden zijn: Eikelmuisen zijn inmiddels beschermd en hun levenswijze wordt momenteel bestudeerd (studie van P.J.M. BERGERS en R.P.B. FOPPEN). Het laatste oordeel zal te zijner tijd wel worden geveld.

Hoe dan ook, zijn Eikelmuisen nu op te vatten als nestrovers? De eerste zoogdierengids die ik in mijn leven onder ogen kreeg vermeldt het volgende: "Hun vraatzucht is groot. Het voedsel bestaat uit vetrijke zaden, noten, vruchten, slakken, eieren, kleine vogels en insecten. Grote voorkeur voor de opslagplaatsen van fruit. Kunnen in fruittuinen ook zeer schadelijk worden" (IJSELING en SCHEYGROND, 1948). Conclusie: het zijn eigenlijk alleseters en zullen dan ook zo nu en dan een kleine (jonge) vogel als een hartig brokje tot zich nemen. Aangezien recentere literatuur geen aanwijzing geeft voor een verandering van de eetgewoonten mogen we dit voor waar aannemen. Wel blijken de twee gevangen Eikelmuisen ook dol te zijn op hondebrokken. Vogelliefhebbers hoeven zich geen zorgen te maken. Er sneuvelen meer vogels door andere

redenen dan door de natuurlijke predatie van Eikelmuisen. Afgezien van het nut van vogelnestkastjes (dat ik in het algemeen betwijfel), kan men bij de controle ervan het beste als volgt handelen: muis gezien, kastje weer dicht! Ook is het aan te bevelen de waarneming te melden (Zoogdierenwerkgroep Natuurhistorisch Genootschap). De verspreiding van de Eikelmuis is immers nog onvoldoende bekend.

Eikelmuis in groeven

Behalve in vogelnestkastjes, boerderijen, e.d. (zie ook HILLEGERS, 1974) worden Eikelmuisen ook wel eens aangetroffen in onderaardse kalksteengroeven. Een van de oudste waarnemingen hiervan dateert uit 1945. In 1948 schrijven H.C. BELSKONING en P.J. BELS in het Natuurhistorisch Maandblad een verslag van de vondst: "Reeds gedurende tien jaren worden door de tweede auteur met zijn broer L. Bels, Ir. D.C. van Schaik en verschillende medewerkers alle grotten van Zuid-Limburg onderzocht; voornamelijk om de biologie van de vleermuisen te bestuderen. Meermalen zijn zij door omwonenden en door champignonkwekers gewezen op het voorkomen van eikelmuisen in de grotten. De bevolking in Zuid-Limburg spreekt van "zevenslapers", waarschijnlijk omdat de dieren een lange winterslaap hebben, die misschien wel zeven maanden kan duren." (De echte Zevenslaper of Relmuis (*Glis glis* L.) is zover mij bekend nooit in de Zuidlimburgse groeven aangetroffen; het dier is nauw verwant aan de Eikelmuis). "Vóór 1945 hebben wij de dieren bij onze grottenonderzoekingen echter nooit aangetroffen. Met Kerstmis 1945 vonden de tweede auteur en zijn broer voor de eerste maal, in de Kloostergroeve te Geulhem een winterslaapnest, bewoond door drie vrouwelijke eikelmuisen (*Eliomys quercinus* L.). Het nest bevond zich in een nisje in de wand, ongeveer anderhalve meter van de grond en vijftig meter van de ingang." (.....)"Deze dieren waren direct zicht-

baar; later vonden wij er, die volkomen door nestmateriaal bedekt waren. Nu wij eenmaal een eikelmuisenest en de plaats waar het bij voorkeur gemaakt wordt, kenden, vonden wij in 1946 verscheidene bewoonde en onbewoonde nesten in verschillende grotten." Vooral deze laatste zin intrigeerde me en deed me besluiten het verhaal nogmaals te publiceren. Het bleek mogelijk te zijn dat zelfs zeer ervaren "grottenlopers" c.q. vleermuisonderzoekers de eventueel aanwezige Eikelmuisen over het hoofd zagen! Het is jammer dat de waarnemingen van 1946 met uitzondering van de Kloostergroeve niet nader werden gelocaliseerd. Nadien, in de periode 1950 - 1983, zijn mij slechts 12 meldingen bekend van waargenomen Eikelmuisen (exact aantal onbekend) in 8 verschillende groeven (literatuuropgaven: archief Zoogdierenwerkgroep Nat. Hist. Genootschap). Het is zelfs opmerkelijk dat de vele excursieverslagen die ten grondslag lagen aan het omvangrijke groevenoverzicht van 1962 (VAN WIJNGAARDEN, 1962) maar eenmaal melding maken van Eikelmuisen in een groeve. Is er in al die jaren wel goed gezocht?

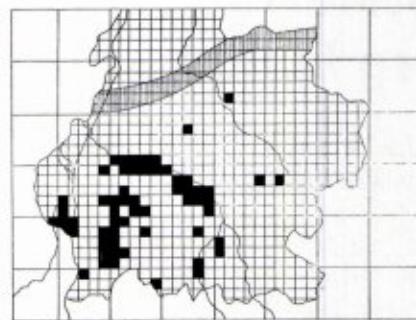
Waar zaten ze?

Voor zover bekend kwamen en komen de Eikelmuisen alleen voor in Zuid-Limburg (althans wat Nederland betreft). Binnen deze regio kunnen we de dieren in feite overal aantreffen. Hun leefwijze en gewoonten lijken zeer variabel (VAN DEN BRINK, 1978). Als we alle meldingen tot nu toe eens geografisch rangschikken dan ontstaat een verspreidingsbeeld van de Eikelmuis (zie figuur 1). Zoiets is weliswaar relatief omdat het waarnemen betreft over een grote tijdperiode: 1898-1984. Wel valt op dat de verspreiding geconcentreerd is ten zuiden en westen van de rivier de Geul. Als bijzonderheid valt te vermelden dat de waarnemingen in het Geuldal zelf vrijwel allemaal betrekking hebben op de zuid/oost-hellingen van het dal.

Terug naar de groeven

Waar de meeste nestkastjes hangen weet ik niet. Wel weet ik dat binnen het verspreidingsgebied, ja zelfs binnen de concentratiezone, alle onderaardse kalksteengroeven zijn gelegen. Een deel hiervan wordt jaarlijks geïnventariseerd op het voorkomen van Vleermuisen (*Chiroptera*). Voor medewerkers aan deze inventarisatie, waarbij velen al jarenlang tellen, is nog eens een aparte handleiding geschreven (DE GROOD en GLAS, 1982). In de handleiding wordt echter met geen woord gerept over andere zoogdieren die men in de groeven zou kunnen aantreffen. De veelzijdigheid van vroeger heeft kennelijk plaatsgemaakt voor het blindstaren op Vleermuisen thans. Overdreven? Lees nogmaals: "Nu wij eenmaal een eikelmuisenest en de plaats waar het bij voorkeur gemaakt wordt kenden,.....".

Zowel eind 1983 als begin 1984 heb ik aan leden van het Natuurhistorisch Genootschap kenbaar gemaakt dat er behoefte is aan vondstmeldingen van de Eikelmuis. De waarnemingen tot nu toe zijn opmerkelijk. Vanaf 30 december 1983 zijn al in 9 groeven sporen van bewoning door Eikelmuis aangetroffen. In 5 van deze groeven zijn in totaal 6 exemplaren ook daadwerkelijk gesignaleerd. De locaties van de 9 groeven liggen verspreid: St. Pietersberg (Belgisch deel), Bemelen en omgeving, ten oosten van Valkenburg en de oostelijke Maasdalhelling. De waarnemingen zijn ook verspreid in de tijd; tot nu toe (1 juni 1984) is er elke maand een vondstmelding. Zonder

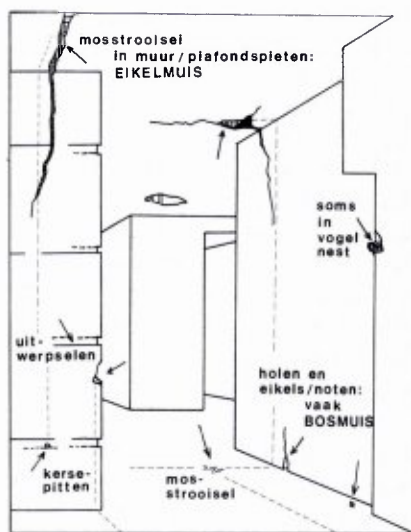

Figuur 1. *Eliomys quercinus* L. Vondsten sinds 1898. De dikke lijn is de noordgrens van het verspreidingsgebied volgens VAN DEN BRINK (1978).

een systematische periodieke groevencontrole is het resultaat erg opvallend, zeker in vergelijking met de periode 1950-1983.

Hopelijk kan het zoekresultaat nog toenemen. Voor degenen die nu of in de toekomst eens extra aandacht willen besteden aan Eikelmuisen in groeven, kan ik de volgende (voorlopige) aanwijzingen geven (zie ook figuur 2):

- Let op plukjes mos-strooisel op de bodem; bij aanwezigheid hiervan ter plaatse wanden en plafond goed afzoeken.
- Let op mos-strooisel in muur- en plafondspleten; vergeet vooral niet spleten van 2 à 3 cm breedte te controleren: Eikelmuisen zitten in de regel beduidend hoger ten opzichte van het vloerniveau dan andere muizen.
- Controleer bij ingangsgedeelten ook vogelnesten, zowel in de groeve als even daarbuiten, vaak in wandnisjes. Zoek overigens de rest van de groeve voor zover mogelijk geheel af.
- Let op uitwerpselen; liggen meestal niet op de bodem maar op verhogingen (op wandrichels, in nisjes, e.d.). Meestal relatief forse muizekeutels, doch kunnen variëren van 2 tot 7 mm, vaak samengeklonterd. Meestal op vaste plaatsen in hoopjes bijeen.
- Ook de aanwezigheid van kerse-pitten, in spleten, op richels of in nisjes, kan zeker als ze beduidend hoger dan het vloerniveau worden

Figuur 2. Mogelijke indicaties voor de aanwezigheid van Eikelmuisen in een groeve.

aangetroffen, een indicatie zijn.

- Onderschat vooral niet het klimvermogen van Eikelmuisen; ze verplaatsen zich rustig enkele meters ondersteboven langs het plafond.

Laat gevonden dieren met rust! Verstoring is niet toegestaan. Boven-dien kunnen ze flink bijten.

Tot zover enkele aanwijzingen. Ik houd me graag aanbevolen voor aanvullingen, wijzingen e.d.

Tot slot

Behalve in nestkastjes, en in onderaardse groeven kunnen Eikelmuisen ook elders worden aangetroffen. De

laatste jaren is hiervan geen enkele geregisteerde waarneming voorhanden. Het spreekt voor zichzelf dat opgaven van elders zeer welkom zijn. Eventuele vondsten kunt u melden bij de Zoogdierenwerkgroep, t.a.v. de heer W. van der Coelen, Mockeborg 44, 6228 CR Maastricht. Bij deze wil ik hem tevens bedanken voor zijn persoonlijke informatie over Eikelmuis-waarnemingen.

Literatuur

- BELS-KONING H.C., en P.J. BELS 1948. Eikelmuisen In: Een voor Nederland nieuwe truffelsoort, *Tuberium Pico*, gevonden in het nest van een Eikelmuis. *Natuurhist. Maandbl.* 37(1/2)14-16
- BRINK F.H. VAN DEN, 1978. Zoogdierengids. Amsterdam; Elsevier B.V.
- GROOD E. DE, en G.H. GLAS, 1982. Handleiding voor medewerkers aan de inventarisatie van vleermuizen in de Zuidlimburgse mergelgroeven. Commissie voor onderzoek en bescherming van vleermuizen.
- HILLEGERS, H.P.M., 1974. Winterslaap-nesten van de Eikelmuis. *Natuurhist. Maandbl.* 63: 194-195.
- SCHOENMAKERS J., 1942. Eikelmuis nestroover. *De Levende Natuur* 47(3)48.
- WIJNGAARDEN A. VAN, 1962. Rapport over de ondergrondse mergelgroeven in Zuid-Limburg. Intern rapport R.I.V.O.N./Staatsbosbeheer.
- IJSSELING M.A., 1948. Wat is dat voor een dier. Zutphen; Thieme & Cie.

Résumé

Aux Pays-Bas, dans le sud du Limburg, on remarque de temps en temps le Léro (Eutamias quercinus L.) durant la période hivernale. On le trouve dans les nids des oiseaux et dans les carrières souterraines. L'auteur s'explique quelques observations et il vous conseille de découvrir les Léros dans les carrières.

Nieuwe spinnen voor de Nederlandse en Limburgse fauna.

J.H.G. Peeters

Julianastraat 8, Reuver

Bij het determineren van eerder door mij verzamelde spinnen trof ik drie wijfjes aan van *Teutana triangulosa* (Walckenaer), die ik op 26 juni en 29 oktober 1982 in een gebouw te Maastricht heb gevangen.

Het wijfje van deze tot de Kogelspinnen (Fam. Theridiidae) behorende soort (figuur 1) is 4,0 - 5,2 mm lang, het mannetje 3,5 - 4 mm. De kleur van het koperborststuk is bij het wijfje roodbruin, het achterlijf, van boven

gezien bruinzwart, heeft vier lichte vlekken, waarvan de eerste ongeveer rechthoekig is en de andere ruitvormig. De tweede vlek is de grootste; vlek drie en vier worden in volgorde kleiner. De onderkant is bruin met